

Research Paper

Scientific Diplomacy in Foreign Policy: Suggestions for the 13th Government

*Alireza Koohkan¹

1. Associate Professor of International Relations, Faculty of Political Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Citation Koohkan A. (2022). [Scientific Diplomacy in Foreign Policy: Suggestions for the 13th Government (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 12(Special Issue), 96-111. <https://doi.org/10.22034/SSPP.2022.699882>

<https://doi.org/10.22034/SSPP.2022.699882>

Received: 06 Jul 2022

Accepted: 11 Sep 2022

Available Online: 22 Nov 2022

Keywords:

Scientific Diplomacy,
Foreign Policy, Iran, 13th
Government, Diplomacy
Track II

ABSTRACT

Many of today's human challenges are international and need international solutions. So we need to define new role for science in diplomacy. The relation between science and diplomacy appears where the benefit of science and the benefit of foreign policy meet and this relationship can also include the field of security. So, the main question of the article is what is the position of scientific diplomacy in the foreign policy of Iran? According to the hypothesis of this article, the foreign policy agenda of Iran is such that scientific diplomacy in all its three meanings has priority. The method of this research is analytical-descriptive. To examine the hypothesis, first, the diplomacy of track II is explained, then, the definition of scientific diplomacy and its historical background are mentioned. In the next section, scientific diplomacy is defined in the foreign policy of Iran. In the following, the problems in scientific diplomacy and suggestions for the 13th government are presented, and the conclusion is mentioned at the end.

* Corresponding Author:

Alireza Koohkan, PhD.

Address: Associate Professor of International Relations, Faculty of Political Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

E-mail: koohkan@atu.ac.ir

مقاله پژوهشی

جایگاه دیپلماسی علمی در سیاست خارجی: پیشنهاداتی برای دولت سیزدهم

* علیرضا کوهکن^۱

۱. دانشیار روابط بین‌الملل، دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

بسیاری از چالش‌های امروزه بشر، بین‌المللی هستند و نیاز به راه‌حل‌های جهانی دارند. به همین دلیل، لازم است نقش جدیدی برای علم در سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی و دیپلماسی تعریف شود. ارتباط بین علم و دیپلماسی در جایی که منفعت علم و منفعت سیاست خارجی به هم می‌رسند، نمود پیدا می‌کند و این رابطه می‌تواند حوزه امنیت را نیز فرا بگیرد. بر همین اساس، سؤال اصلی نوشتار عبارت است از اینکه دیپلماسی علمی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی چه جایگاهی دارد؟ بر اساس فرضیه این مقاله، دستور کار سیاست خارجی جمهوری اسلامی به گونه‌ای است که دیپلماسی علمی در هر ۳ معنای آن اولویت دارد. روش این پژوهش، توصیفی تحلیلی و ابزار گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و اینترنتی است. برای بررسی فرضیه، ابتدا دیپلماسی مسیر ۲ بررسی شده، سپس تعریف دیپلماسی علمی و سابقه تاریخی آن اشاره شده است. در بخش بعدی، دیپلماسی علمی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی اشاره شده است. در ادامه، مشکلات موجود در دیپلماسی علمی و پیشنهاداتی برای دولت سیزدهم ارائه و در انتها نیز نتیجه‌گیری ذکر شده است.

تاریخ دریافت: ۱۵ تیر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۲۰ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ انتشار: ۰۱ آذر ۱۴۰۱

کلیدواژه‌ها:

دیپلماسی علمی،
سیاست خارجی،
ایران، دولت سیزدهم،
دیپلماسی مسیر ۲

* نویسنده مسئول:

دکتر علیرضا کوهکن

نشانی: تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم سیاسی، دانشیار روابط بین‌الملل.

رایانامه: koohkan@atu.ac.ir

مقدمه

حوزه علم و پژوهش، معنای جدیدی به آن بخشید (نیویورک تایمز، ۲۰۰۹).

از این دیدگاه به نظر می‌رسد دیپلماسی علمی به طور کامل مطالعه و بررسی نشده است. بر همین اساس، سؤال اصلی نوشتار عبارت است از اینکه دیپلماسی علمی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی چه جایگاهی دارد. بر اساس فرضیه این مقاله، دستور کار سیاست خارجی جمهوری اسلامی به گونه‌ای است که دیپلماسی علمی در هر ۳ معنای آن اولویت دارد. روش این پژوهش توصیفی تحلیلی و ابزار گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و اینترنتی است.

با توجه به ادبیات اندکی که در این موضوع موجود است، بر آن هستیم تا در این مقاله در ابتدا تعریف جامعی از دیپلماسی علمی ارائه دهیم و سپس به چارچوب نظری مقاله که دیپلماسی مسیر ۲ است، بپردازیم. در دیپلماسی مسیر ۲ بازیگران غیردولتی ظرفیت‌هایی ایجاد می‌کنند تا بتوان با هزینه کمتر در فضای غیررسمی و از طریق تعاملات خارج از قالب‌های مرسوم، موضوعات متنوعی را بررسی کرد. در ادامه اهمیت و کارکرد دیپلماسی علمی را از منظر سیاست خارجی جمهوری اسلامی با بررسی فناوری‌های مهم و همکاری در فناوری‌های پیشرو بررسی خواهیم کرد و در پایان نیز پیشنهادهاتی برای دیپلماسی علمی در سیاست خارجی دولت سیزدهم مطرح می‌کنیم.

مبادلات دانشگاهی به عنوان عاملی مؤثر در دیپلماسی علمی ابزاری است برای رواج فرهنگ و هویت ملی که می‌تواند به تقویت روابط سیاسی و اقتصادی میان دولت‌ها نیز بپردازد (اعتماد، ۱۳۹۲)، به ویژه زمانی که دیگر اشکال مکالمه مسدود شده است. تبادلات علمی این فرصت را به وجود می‌آورد تا

بسیاری از چالش‌هایی که امروزه با آن‌ها روبه‌رو هستیم، چه درباره تغییرات آب و هوایی و چه بالا بردن سطح بهداشت یا وجود نگرانی‌های امنیتی، بین‌المللی هستند و در نتیجه نیاز به راه‌حل‌های جهانی دارند. پرداختن به این مسائل و یافتن راه‌حل برای آن‌ها علاوه بر همکاری‌های بین‌المللی به دلیل طبیعتی که دارند، علم دانشمندان را طلب می‌کند. به همین دلیل، این نیاز احساس می‌شود که نقش جدیدی برای علم در سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی و دیپلماسی تعریف کنیم. ارتباط بین علم و دیپلماسی در جایی که منفعت علم و منفعت سیاست خارجی به هم می‌رسند، نمود پیدا می‌کند (صنیع اجلال، ۱۳۹۶).

عبارت دیپلماسی علمی در هزاره جدید ظاهر شده و علاقه به آن در سال‌های اخیر دیده می‌شود. با این حال، در گذشته نیز به شکل دیگری شاهد آن بوده‌ایم. برای مثال، در دوران جنگ سرد با اینکه صحبتی از دیپلماسی علمی نبود، اما به عنوان دوره‌ای از آن یاد می‌شود که ارتباط میان علم و روابط خارجی قطعیت پیدا کرد (گاست، ۲۰۱۲).

۱. پیشینه پژوهش

دهه‌هاست که دولت‌ها از دیپلماسی علمی برای پیشبرد اهداف خود استفاده می‌کنند، البته نه با واژگان امروزی. اتفاقی که توجهات را بیش از پیش به دیپلماسی علمی معطوف کرد، سخنرانی اوباما در قاهره در سال ۲۰۰۹ بود. او با اینکه حتی یک بار هم از این اصطلاح در سخنرانی خود استفاده نکرد، اما با درخواست تغییر در روابط میان ایالات متحده و جهان اسلام با تکیه بر مشارکت‌های نوآورانه در

دیپلماسی بدون حضور دیپلمات‌هاست.

دیپلماسی مسیر ۲، نقاط قوت و ضعفی دارد که از جمله نقاط قوت آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: افرادی که چنین دیپلماسی‌ای برقرار می‌کنند، از آنجا که برخلاف دیپلماسی سنتی از کنشگران اصلی دولت‌ها نیستند، از سوی مقامات سیاسی یا قانون اساسی معنی ندارند، دیپلماسی مسیر ۲ با فراهم آوردن فرصتی برای گروه‌هایی که از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و سیاسی محروم هستند و فضا دادن به آن‌ها برای ارائه نظرات‌شان، به آن‌ها قدرت می‌دهد. این نوع از دیپلماسی هم می‌تواند در مرحله قبل از منازعه و هم بعد از آن مؤثر باشد، به همین دلیل ابزار مناسبی برای جلوگیری از منازعه و همین‌طور ایجاد صلح پس از منازعه است.

در دیپلماسی مسیر ۲، مردم عادی و مدیران سطح متوسط جامعه درگیر می‌شوند که خود در ارتباط مستقیم با منازعات و مشکلات هستند و در آخر آنکه این نوع از دیپلماسی تحت تأثیر دوره‌های انتخاباتی و تغییر سیاستمداران قرار نمی‌گیرد. در کنار مزیت‌هایی که دیپلماسی مسیر ۲ به دلیل دور بودنش از مرکز قدرت دارد، نقاط ضعفی هم برای آن می‌توان بر شمرد، از جمله اینکه در این دیپلماسی افراد به دلیل فقدان قدرت سیاسی، توانایی محدودی در تأثیرگذاری بر سیاست خارجی و ساختار قدرت سیاسی دارند (بوهملت، ۲۰۱۰). دیگر آنکه مداخلات دیپلماسی مسیر ۲ زمان زیادی می‌برند تا به نتیجه برسند. مهم آنکه زمانی که منازعه به مرحله جنگ برسد، تغییر شایان توجهی نمی‌توانند ایجاد کنند. همین‌طور به ندرت منابعی برای ایجاد اهرم فشار در مذاکرات و به تحقق رساندن موافقت‌نامه‌ها دارند و در نهایت، آنکه اگر تصمیم نادرستی بگیرند به دلیل فاصله‌ای که از قدرت دارند، در برابر مردم پاسخگو

دولت در زمینه‌های غیرحساس با هم و به نفع هم کار کنند. مجموعه کارکردهای دیپلماسی علمی اعم از سیاسی، اقتصادی و فرهنگی موجب تقویت قدرت هوشمند و درنهایت، بالا بردن تأمین منافع ملی می‌شوند. در واقع، نگاه امنیت‌ساز به دیپلماسی علمی جایگاه آن را در سیاست خارجی ارتقا داده و انتظار می‌رود اهمیت این رویکرد جدید دیپلماتیک بیشتر احساس شده و اهمیت بیشتری به آن داده شود.

۲. روش‌شناسی پژوهش

۱.۱.۲. چارچوب نظری

۱.۱.۲.۱. دیپلماسی مسیر ۲

دیپلماسی سنتی یا مسیر ۱، مدت‌هاست که توسط نوع دیگری از دیپلماسی به نام دیپلماسی مسیر ۲ تکمیل شده است. مونت‌ویل عبارت دیپلماسی مسیر ۲ را نام‌گذاری کرد و آن را چنین تعریف می‌کند: «تعاملات غیررسمی و غیراداری میان اعضای گروه‌ها یا ملت‌های رقیب با هدف ایجاد استراتژی‌هایی جهت تأثیر بر افکار عمومی و سازماندهی منابع انسانی و مادی به شیوه‌هایی که شاید موجب از میان رفتن تعارضات‌شان شود» (مونت‌ویل، ۱۹۹۱).

او تأکید می‌کند دیپلماسی مسیر ۲ جایگزینی برای دیپلماسی سنتی یا مسیر ۱ نیست، بلکه محدودیت‌های سران کشورها که انتظارات مردم‌شان بر آن‌ها تحمیل می‌کند را تعدیل می‌کند. مهم‌تر آنکه دیپلماسی مسیر ۲ به هدف ایجاد یک پل یا تکمیل مذاکرات رسمی دیپلماسی سنتی دنبال می‌شود (نان، ۲۰۰۳). در واقع، دیپلماسی مسیر ۲،

نیستند (مَپندر، ۲۰۰۵).

با در نظر گرفتن نقاط قدرت و ضعف مشخص می‌شود، همان‌طور که گفته شد این نوع از دیپلماسی به تنهایی نمی‌تواند باعث ایجاد صلح شود، اما در بسیاری از موارد فعالیت‌های ایجاد صلح را تکمیل می‌کند. دیپلماسی مسیر ۲ در واقع، مانند یک بیمه‌نامه برای یک ارتباط عمل می‌کند. از آنجا که افرادی که در دیپلماسی مسیر ۲ دخیل هستند، اغلب در کشور خود از ارتباطات خوبی برخوردارند. ارتباطاتی که از این طریق حاصل می‌شود، اغلب اطلاعات غنی و صادقانه‌ای ارائه می‌دهد که می‌تواند موجب اقداماتی واقعی و ملموس شود.

حال چگونه باید این اراده به وجود آمده را برای ایجاد ارتباط به یک سیاست درست تبدیل کرد؟ بهتر است از یک بحران پیش از آنکه به مرحله‌ای برسد که نیاز به حل شدن داشته باشد، جلوگیری شود؛ درست جایی که دیپلماسی مسیر ۲ بیشترین تأثیر را دارد، چون هرچه بحران شدیدتر شود، ابزارها برای کنترل آن کمتر می‌شود.

با توجه به اینکه بخش عمده‌ای از دیپلماسی علمی نیز تحت دیپلماسی مسیر ۲ اتفاق می‌افتد، می‌توان از آن برای ایجاد صلح و تأمین امنیت، پیش از بحرانی شدن منازعات و البته برای کاهش تنش میان دولت‌ها پس از وقوع بحران وقتی دیگر اشکال مکالمه به سختی امکان‌پذیر است، به شیوه‌ای بسیار مؤثر بهره جست. با توجه به موضوع مقاله، این چارچوب نظری کمک می‌کند که جایگاه دیپلماسی علمی در میان انواع دیپلماسی بهتر فهم شود. همین نگاه در نگارش این مقاله وجود دارد که دیپلماسی علمی توسط عناصر غیردولتی و جهت دستیابی به اهداف ملی اداره می‌شود. این چارچوب در بخش

بعدی که تعریف دیپلماسی علمی است، خود را بیشتر نشان خواهد داد.

۲. دیپلماسی علمی^۲

در این بخش از نوشتار، هدف، ارائه توضیحی کامل از معانی و سوابق دیپلماسی علمی است. به همین منظور در ۲ قسمت این بحث ارائه خواهد شد. نخست به تعاریف مختلف دیپلماسی علمی پرداخته می‌شود و ۳ تعریف اصلی آن با ذکر مثال‌هایی ارائه خواهد شد. سپس تاریخچه دیپلماسی علمی در سیاست بین‌الملل اشاره شده مختصر قرار می‌گیرد.

۲.۱. تعریف دیپلماسی علمی

وقتی از دیپلماسی علمی صحبت می‌کنیم، همان‌طور که گفته شد، واژگانی را به کار می‌بریم که تا قبل از قرن حاضر از آن‌ها استفاده نمی‌شد، اما در واقع، این عبارت متشکل از ۲ لغت آشنای «علم» و «دیپلماسی» است. در فرانسه و کشورهای انگلوساکسون، علم^۳ محدود به علوم طبیعی است، اما در این نوشتار ما با مفهوم گسترده آن که هم شامل علوم طبیعی و واقعی و هم شامل علوم اجتماعی و انسانی است، سروکار داریم. علم، شیوه‌ای است برای کشف آنچه در جهان وجود دارد، اینکه آن‌ها امروزه چطور کار می‌کنند، در گذشته به چه شکل بوده‌اند و احتمالاً در آینده به چه شیوه‌ای رفتار خواهند کرد. به عبارت دیگر، علم سازماندهی هدفمند دانش به شکلی قابل آزمایش است و می‌تواند درباره سازوکار جهان پیش‌بینی‌هایی ارائه دهد (نویان، ۱۳۸۲).

در دنیای امروز دورنمای جهانی علم در حال تغییر است، وزن تحقیق و توسعه در اقتصاد جهانی رو به

2. Science Diplomacy
3. Science

می‌برند و بیشتر روی به برقراری دیالوگ و مذاکره در روابط بین‌الملل آورده‌اند، ارتقای روابط علمی ۲ جانبه نیز به وضوح در وظایف مأموریت‌های دیپلماتیک کشورها قید شده است (سازمان ملل، ۱۹۶۱). امروزه تغییرات زیادی را در دیپلماسی شاهد هستیم. چندجانبه‌گرایی، افزایش نقش بازیگران غیردولتی در بازی‌های دیپلماتیک، قدرت در حال افزایش دیپلماسی تأثیر و قدرت نرم (در کنار قدرت نظامی و قدرت اقتصادی) و افزایش دامنه دخالت دیپلماسی در مواردی چون دیپلماسی انرژی، دیپلماسی هسته‌ای، دیپلماسی آب و هوا و یا دیپلماسی فرهنگی از جمله این تغییرات است (کاپلمن و همکاران، ۲۰۱۰).

اکنون به دنبال بررسی رابطه بین علم و دیپلماسی هستیم. آیا مسائل علمی می‌توانند روی سیاست بین‌المللی تأثیر بگذارند؟ آیا همکاری‌های علمی بین‌المللی می‌تواند یک عامل صلح باشد؟ ارتباط میان علم و سیاست چه کارکرد امنیتی می‌تواند در یک دولت داشته باشد؟ از ۳ منظر می‌توانیم رابطه علم و دیپلماسی را بررسی کنیم. در سال ۱۹۸۵ گورباچف و ریگان برای اولین بار بر سر موضوع خلع سلاح با هم دیدار کردند. پیشنهاد شوروی به هم‌تای آمریکایی خود این بود که مشترکاً روی موضوعی کار کنند که سال‌ها بود دانشمندان روسی به تحقیق درباره آن پرداخته بودند: بررسی امکان علمی و تکنولوژیکی همجوشی اتمی به عنوان منبع انرژی (رافینی، ۲۰۱۵).

این پیشنهاد برای استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای معنای سمبلیک قابل توجهی داشت. چند سال بعد ایالات متحده، اتحادیه اروپا و ژاپن برای اجرای این برنامه به شوروی/روسیه پیوستند و به این ترتیب بود که راکتور بین‌المللی همجوشی

افزایش است. علاوه بر هزینه بیشتری که نسبت به قبل در این زمینه می‌شود، میزان مقالات چاپ‌شده در مجلات معتبر بین‌المللی نیز بسیار افزایش یافته است. تحقیقات علمی به طور فزاینده‌ای بین‌المللی شده و همکاری‌های دانشمندان از کشورهای مختلف در پروژه‌های علمی افزایش یافته است. مرکز جاذبه تولید جهانی علم در حال تغییر است، بالا رفتن سطح تولید علم در قاره آسیا و بالاخص چین در مقایسه با آمریکای شمالی و اروپا بسیار چشمگیر بوده است (رافینی، ۲۰۱۵).

بسیاری از چالش‌هایی که جامعه بین‌الملل با آن روبه‌روست با علم و فناوری مرتبط است، مانند نگرانی‌های امنیتی یا زیست‌محیطی که می‌توانند آینده انسان را تحت تأثیر قرار دهند و هیچ کشوری به تنهایی قادر به مبارزه با آن‌ها نیست. از همین رو، نیاز به هرچه بیشتر جهانی شدن علم و نو کردن فعالیت‌های دیپلماتیک بیش از پیش احساس می‌شود. از طرف دیگر، دیپلماسی ابزار سیاست خارجی است (دهقانی فیروزآبادی و سلیمانی، ۱۳۹۳).

به لحاظ نظری دیپلماسی، هنر ایجاد ارتباط میان ۲ طرف درگیر مانند نمایندگان دولت‌ها یا حتی افراد عادی است. در روابط بین‌الملل، دیپلماسی هنر برقرار کردن مذاکرات، ایجاد اتحادها، بحث درباره معاهدات و رسیدن به توافقات است. در سطح اجتماعی به هنر مدیریت کردن دیگر افراد و درست رفتار کردن با آن‌ها گفته می‌شود. در زبان ساده‌تر دیپلماسی هنر ماست تا کاری کنیم که فرد مقابل خواسته و شیوه ما را خواسته خودش بداند (والین، ۲۰۱۰).

با توجه به تحولات نظام بین‌الملل، کشورها فعالیت‌ها و راه‌هایی غیر از زور و اجبار برای تأمین منافع خود در روابطشان با دیگر کشورها به کار

نامیده می‌شود. هدف او باماً تأکید بر نقش علم برای تصحیح تصویر منفی ایالات متحده پس از جنگ عراق در این نقطه از جهان بود و در عین حال، هدف امنیت ملی را در درازمدت دنبال می‌کرد. در نگاه سوم از علم در دیپلماسی^۷ صحبت می‌شود. شیوه‌ای که علم می‌تواند تصمیمات دیپلماتیک را آگاهانه‌تر کند. در سپتامبر سال ۲۰۱۳ نمایندگان بیش از ۱۱۶ کشور و کارشناسان سازمان ملل در حوزه آب و هوا در کنفرانس مجمع بین‌المللی تغییرات اقلیمی^۸ گرد هم آمدند. نمایندگان رسمی کشورها به همراه دانشمندان گزارشی ۳۰ صفحه‌ای برای سیاست‌گذاران درباره شرایط کنونی آب و هوا، منشأ بی‌نظمی‌های موجود در تغییرات اقلیمی و چشم‌انداز آینده آن را خط به خط با مشورت یکدیگر تهیه کردند که «تغییرات اقلیمی ۲۰۱۳ مبانی علم فیزیکی» نامیده شد (استاکر و همکاران، ۲۰۱۳). گزارش نهایی پس از تأیید کارشناسان در اختیار سیاستمداران گذاشته شد که نشان‌دهنده نقش علم در تصمیم‌گیری‌های دیپلماتیک قانونی و مشروع است.

در میان ۳ نقشی که برای ارتباط میان علم و سیاست تصویر شد، نقش علم در دفاع از دیپلماسی (علم برای دیپلماسی) مهم‌تر از دیگر نقش‌های آن است، به طوری که ایالات متحده نیز اهمیت زیادی به این کارکرد از دیپلماسی علمی داده و به خوبی در سیاست خارجی آن‌ها نمود دارد (دهشیری و طاهری، ۱۳۹۵). علم می‌تواند تصویری مثبت از یک کشور در عرصه بین‌المللی ایجاد کرده و به افزایش اعتبار آن کشور کمک کند.

برای مثال، موفقیت‌های شوری در بحبوحه جنگ

هسته‌ای^۴ به وجود آمد. بعدها با پیوستن چین، هند و کره جنوبی، در سال ۲۰۱۰ سنگ بنای این رآکتور آزمایشی در فرانسه گذاشته شد. در حال حاضر، ۳۵ کشور برای ساخت بزرگ‌ترین دستگاه همجوشی مغناطیسی با هم همکاری می‌کنند که طراحی شده تا امکان ایجاد یک منبع انرژی عاری از کربن به شیوه‌ای که خورشید و دیگر ستاره‌ها تأمین انرژی می‌کنند را فراهم آورد (رآکتور بین‌المللی همجوشی هسته‌ای، ۲۰۱۸).

منشأ این پروژه برای مهار انرژی فراوان از اتم‌ها تنها توسط متخصصان و در ذهن آن‌ها می‌توانست شکل بگیرد، اما تحقق این رؤیاپردازی بدون سیاستمداران امکان‌پذیر نبود. رآکتور بین‌المللی همجوشی هسته‌ای مثال واضحی از دیپلماسی برای علم^۵ است و نشان می‌دهد چگونه دیپلماسی از علم پشتیبانی می‌کند. سخترانی او باماً در قاهره به بُعد دیگری از دیپلماسی علمی می‌پردازد. در ۴ ژوئن سال ۲۰۰۹ سخترانی او باماً در تالار بزرگ دانشگاه قاهره تغییر بزرگی را در سیاست ایالات متحده نسبت به جامعه اعراب و مسلمانان نشان داد (حبیب‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۷)، اینکه ایالات متحده به جز با زبان زور به دنبال آن است که با زبان‌های دیگری نیز صحبت کند. یکی از محورهای مهم این سخترانی توسعه همکاری‌های علمی و فناوری با جهان اسلام بود. وقتی تنش میان کشورها اجازه استفاده از دیپلماسی سنتی را نمی‌دهد، از روابط علمی می‌توان برای ازسرگیری روابط استفاده کرد.

در چنین شرایطی علم به عنوان تسهیل‌کننده دیپلماسی به کار می‌رود که علم برای دیپلماسی^۶

7. Science in Diplomacy

8. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

4. International Thermonuclear Experimental Reactor (ITER)

5. Diplomacy for Science

6. Science for Diplomacy

منافع ملی و امنیتی آن‌ها را دنبال می‌کند.

۲.۲. نگاهی تاریخی به دیپلماسی علمی

با اینکه استفاده از عبارت دیپلماسی علمی و کارکردهای جدید آن محصول دهه‌های اخیر است، نمی‌توان این حقیقت را انکار کرد که نقش علم در سیاست خارجی کشورها تاریخی قدیمی دارد. در قرون ۱۷ و ۱۸ میلادی، استعمار دولت‌های اروپایی و ورود آن‌ها به کشورهای آفریقایی و آمریکایی، دسترسی به قلمروهای جدید را تسهیل و توجه دانشمندان را به خود معطوف کرد (رامونه، ۱۳۹۶).

بسیاری از گیاه‌شناسان، هنرمندان، ستاره‌شناسان و دانشمندان در حوزه‌های دیگر تشویق می‌شدند تا برای کاوش و تفحص مناطق تحت استعمار به این کشورها سفر کنند. آن‌ها نه تنها گونه‌های گیاهی و حیوانی و معدنی را با خود به کشورهایشان برمی‌گرداندند، بلکه دولت‌ها با این شیوه، حضورشان را در آن مناطق تقویت می‌کردند. به این ترتیب، به زبان امروز مجموعه‌ای از قدرت نرم و سخت را برای تثبیت قدرت خود به کار می‌گرفتند. همچنین نمی‌توان از رابطه علم و سیاست صحبت کرد و سخنی از جنگ‌های قرن بیستم به میان نیاورد. وقتی دیپلماسی شکست خورده باشد، آخرین دستاویز یک کشور برای دفاع از خود، جنگ است. علم با ورودش به عرصه جنگ در جنگ جهانی اول تصویر بی‌طرف بودنش را از اذهان پاک کرد. فریتس هابر، شیمیدان آلمانی و برنده جایزه نوبل شیمی در سال ۱۹۱۸، به دلیل اختراع گازهای سمی و سرپرستی اولین استفاده از آن در سال ۱۹۱۵ در طی جنگ جهانی اول پدر جنگ شیمیایی نام گرفت (شفاف، ۱۳۹۵).

ساخت هواپیماها، زیردریایی‌ها و اسلحه‌های

سرد در حوزه فضانوردی به این کشور کمک شایانی کرد تا تصویر خود را به عنوان کشوری با فناوری بالا تثبیت کند. در گذشته، رابطه میان قدرت و علم در صحنه بین‌المللی غالباً میان صاحبان قدرت و دانشمندانی بود که در ساخت تسلیحات نظامی تبحر داشتند و به قدرت سخت مربوط می‌شد، به همین دلیل نیز بیشتر در شرایط جنگ بروز می‌یافت، اما امروزه با توجه به کارکردهای مختلف دیپلماسی علمی مرکز ثقل آن تغییر پیدا کرده و بیشتر معطوف به قدرت نرم است و به جای اسلحه به گفت‌وگو روی آورده شده است (میرحسینی و محمدی دوستدار، ۱۳۹۳).

امروزه دیپلماسی علمی ابزاری در سیاست خارجی برای پیشبرد دستور کار دیپلماتیک یک کشور و تلاشی بین‌المللی برای ایجاد رابطه با کشورهایی است که به دلیل روابط نامناسب سیاسی، دیگر اشکال دیپلماسی با آن‌ها میسر نیست و البته کارکرد دیگر آن قرار گرفتن در مرکز دیپلماسی چندجانبه برای حل مشکلات جهانی است.

در انتها و در یک جمع‌بندی کلی تعریف جامعی از دیپلماسی علمی به این شکل ارائه می‌دهیم: دیپلماسی علمی یک کشور به تمام اعمالی گفته می‌شود که فعالیت‌های محققان و دیپلمات‌ها متقابلاً در آن‌ها بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند. این اعمال باید به طور مستقیم منافع دولت را تأمین کنند، چه زمانی که دیپلمات‌ها ارتباط میان دانشمندان را در سراسر دنیا با هم تسهیل می‌کنند، چه زمانی که ارتباطات علمی بین‌المللی به بهبود روابط سیاسی می‌انجامد و چه زمانی که دانشمندان با مهارت‌های خود به دیپلمات‌ها کمک می‌کنند تا در مذاکرات بین‌المللی آگاهانه‌تر عمل کنند. این تعاملات موجب تقویت نقش آن کشور در عرصه جهانی شده و درنهایت،

در رقابت بین ۲ بلوک برای به رخ کشیدن توانایی‌های فناوریانه مسئله فضا و سفر به آن نیز اهمیت پیدا کرد. اولین پرتاب موفقیت‌آمیز ماهواره به فضا توسط ایالات متحده برتری نسبی‌ای به آن‌ها داد. با این حال، ۴ سال بعد شوروی با اولین سفر فضایی همراه با سرنشین، برتری ایالات متحده را به چالش کشید. در ادامه، کندی هدف خود را تسخیر ماه توسط بشر قرار داد و ۸ سال بعد نیز این اتفاق محقق شد. با فرو ریختن دیوار برلین و فروپاشی شوروی نظام ۲ قطبی حاکم بر جهان نیز از بین رفت و فضاهای جدیدی برای تبادلات علمی و دیپلماتیک ایجاد شد. همکاری‌های علمی با کشورهایی که طرف بلوک مقابل بودند، ممکن شد و از آنجا که دادوستدهای علمی بسیار شایع شده بود، کنترل بر جابه‌جایی محققان که تا آن زمان توسط دولت ایالات متحده انجام می‌شد نیز متوقف شد (رافینی، ۲۰۱۵).

در این زمان بود که به نقش علم در روابط بین‌الملل توجه شد، زیرا این نقش به عنوان یکی از ابعاد قدرت نرم در بعد از جنگ سرد نمود یافته بود و همین‌طور افق جدیدی از دیپلماسی را نشان می‌داد. از سویی موضوعاتی چون سوراخ شدن لایه اُزن و ساطع شدن گازهای گلخانه‌ای چون نیاز به راه‌حل‌های جهانی داشتند، علم را در مرکز دیپلماسی چندجانبه کشورها برای رفع این گونه مشکلات قرار دادند و بدین ترتیب دانشمندان و محققان با نگاهی جدید وارد عرصه دیپلماسی شدند. تفاوت رابطه علم و دیپلماسی در سال‌های اخیر با سال‌های قبل‌تر از آن این است که امروزه این ارتباط ناشی از رویکرد آگاهانه دولت‌هاست، استفاده از عبارات جدید برای توضیح این نوع از دیپلماسی و مفهوم بخشیدن به آن نیز از ویژگی‌های دوره پس از جنگ سرد است.

شیمیایی ورود علم به عرصه جنگ و تأثیر آن را بیش از پیش تصریح کرد. در جنگ جهانی دوم به‌کارگیری مهندسان و دانشمندان در آماده‌سازی و نظارت بر عملیات‌های ارتشی تا آن زمان بی‌سابقه بود. مطرح شدن بحث‌های اتمی نیز به وضوح پیوند علم با سیاست‌های دفاعی و خارجی را نشان می‌دهد. در آگوست سال ۱۹۳۹ انیشتین نامه‌ای به روزولت، رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده می‌نویسد و او را از خطر آلمان نازی، پیشرفت علمی آن‌ها و توانایی جدیدشان در طراحی و ساخت بمب‌هایی قدرتمند آگاه می‌سازد (ادیب، ۱۳۹۴).

تحقیقات علمی در این باره برای مقابله بلوک غرب با آلمان سرعت می‌گیرد و در نهایت، در پروژه منهن به رهبری ایالات متحده و با کمک انگلستان و کانادا بمب اتم ساخته می‌شود. ۴ سال پس از حادثه هیروشیما، شوروی نیز در رقابت با بلوک غرب تحت سرپرستی فیزیکدان روس، ایگور کورچاتوف موفق به ساخت بمب اتم می‌شود. ارتباط دانشمندان با سیاستمداران در جنگ سرد نیز ادامه داشت و حتی می‌توانیم از این دوره به عنوان دوره‌ای که پایه‌ریز مشارکت علم و دیپلماسی بود، یاد کنیم (کاپلمن و همکاران، ۲۰۱۰).

جایگاه فناوری در رقابت بین ۲ بلوک در زمان جنگ سرد بسیار حائز اهمیت است. افزایش سلاح‌های هسته‌ای ۲ بلوک و در نتیجه آن مطرح شدن کنترل تسلیحات و خلع سلاح هسته‌ای، استفاده ایالات متحده و شوروی از فیزیکدان‌های خود برای آگاهی از پیشرفت طرف مقابل و همین‌طور به‌کارگیری آن‌ها برای جلوگیری از دسترسی طرف مقابل به فناوری‌های پیشرفته که در ساخت سلاح می‌توانست کاربرد داشته باشد، از دیگر مواردی هستند که اهمیت جایگاه علم و فناوری را در جنگ سرد نشان می‌دهند (کولایی و عزیز، ۱۳۹۶).

۳. یافته‌های پژوهش

۱.۳. دیپلماسی علمی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی

دیپلماسی علمی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی می‌تواند جایگاه برجسته‌ای داشته باشد. ایران اگرچه در تاریخ ۱۵۰ سال اخیر خود متأسفانه از قافله علمی دنیا عقب ماند و در زمانی که کشورهای غربی با سرعت زیاد در حال کسب علم بودند، واپس‌گرایی در کشور ما شدت گرفت، اما در سال‌های پس از پایان جنگ ۸ ساله و به خصوص در ۲۰ سال اخیر توانسته در کسب علم و فناوری جهش قابل‌ملاحظه‌ای داشته باشد. آمارهای جهانی نشان می‌دهد که ایران در سال ۲۰۱۳ توانسته رتبه سریع‌ترین رشد علمی در جهان را به خود اختصاص دهد و امیدوار باشد که بتواند جایگاه پیشرفته‌ترین کشور به لحاظ علم در غرب آسیا را برای خود تثبیت کند. این امر در فناوری‌های پیشرفته مانند فناوری هسته‌ای، زیست فناوری، فناوری نانو و مانند اینها که فناوری‌های دارای اولویت هستند، پررنگ‌تر بوده و در همه آن‌ها، ایران جزء ۱۰ کشور برتر دنیا قرار دارد (سایت سایماگو و رتبه کشوری، ۲۰۲۲). این امر پتانسیلی را فراهم کرده که براساس آن می‌توان برای دیپلماسی علمی برنامه‌ریزی کرد. جمهوری اسلامی همواره اعلام کرده که در انتقال فناوری‌های مورد نیاز به کشورهای دوست هیچ محدودیتی ندارد و این موضوع می‌تواند جذابیت کار با ایران را افزایش دهد.

با توجه به تقسیم‌بندی ارائه‌شده در مقاله، درباره دیپلماسی علمی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی از ۴ حالت می‌توان صحبت کرد:

۱.۱.۳. تلاش برای کسب فناوری توسط ایران

تلاش ایران برای کسب فناوری‌های غیرنظامی از کشورهای پیشرفته هم‌زمان با صادرات امیرکبیر در عهد ناصری به صورت سازماندهی‌شده شروع شد. این امر با استخدام معلم خارجی برای دارالفنون و تکلیف به سفارتخانه‌ها برای اطلاع‌رسانی از پیشرفت‌های علمی همراه بود، اما متأسفانه به سرمنزل مقصود نرسید. مهم‌ترین دلیل نگاه ایران به روابط با کشورهای غربی تاکنون نیز درخواست انتقال فناوری بوده است. این امر حتی در زمان پهلوی دوم و اوج روابط ایران و غرب نیز تحقق نیافته که مثال روشن آن، عدم ایجاد کارخانجات فولاد و ذوب آهن توسط آن‌ها در ایران است، آن هم در زمانی که ایران از صاحبان سهام بزرگ‌ترین شرکت فولادسازی اروپا بود. کسب فناوری از کشورهای شرقی راحت‌تر انجام می‌شود. کما اینکه در آن زمان هم ذوب آهن از شوروی دریافت شد. نکته قابل توجه در اینجا این است که بدون داشتن دیپلماسی علمی مناسب امکان کسب فناوری چه از شرق و چه از غرب وجود ندارد. به خصوص در مورد کشورهای شرقی که تسلط دولت بر بازار فناوری گسترده‌تر است.

این موضوع در حوزه فناوری‌های نظامی بسیار پیچیده‌تر است. تقریباً هیچ کشور مهم صاحب فناوری در حوزه نظامی حاضر نیست با انتقال آن به ایران موافقت کند، زیرا بازار محصولات نظامی، یک بازار انحصاری است و سود بسیار زیادی دارد و به همین دلیل، دارندگان این نوع فناوری از انتقال آن به دیگر کشورها جلوگیری می‌کنند. تقریباً مهم‌ترین پیشرفت‌های انجام‌شده در حوزه فناوری‌های نظامی بعد از انقلاب اسلامی ایران بدون کمک کشورهای بزرگ صاحب فناوری و حداکثر با کمک کشورهای درجه ۲ در این حوزه مانند کره شمالی و پاکستان انجام شده است.

سلاح. واردات سلاح توسط ایران در آخرین قطعنامه تحریمی ایران ممنوع شد!

این انتقال فناوری چه در زمینه نظامی و چه غیرنظامی سبب تحکیم جایگاه ایران در منطقه و در روابط با کشورهای دوست شده و عمق روابط ۲ جانبه را افزایش داده است. این امر سبب افزایش فاکتورهای اساسی امنیت ملی در ایران شده است.

۲.۳. وضعیت دیپلماسی علمی در کشور

دیپلماسی علمی در کشور ما، شرایط ۲ گانه و متضادی دارد. به این معنا که از سویی اهمیت و ضرورت آن توسط دستگاه‌ها و مقامات عالی کشور درک شده و بر اجرا و توسعه آن در اسناد بالادستی تأکید فراوان شده است که در ادامه به آن اشاره خواهد شد، اما از سوی دیگر، مشکلات و معضلات فراوانی در مرحله اجرا و کاربست دستورالعمل‌ها وجود دارد که دستیابی به اهداف را با چالش جدی مواجه ساخته است.

در اسناد توسعه کشور، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، نقشه جامع علمی کشور و بیانات مقام معظم رهبری به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر اهمیت و ضرورت این موضوع تأکید شده است. برای مثال، ماده ۷۴ برنامه ششم توسعه و بند ۲-۲ فصل دوم نقشه جامع علمی کشور (مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۱) بر ضرورت توسعه دیپلماسی علمی تأکید دارند، اما در حوزه اجرا و در میان دستگاه‌های متعدد متولی و مدیران میانی مشاهده می‌شود که حتی در ضرورت چنین اقدامی، معنا و مصادیق آن، متولی هر اقدام و ضرورت تغییر نگاه امنیتی در این حوزه سؤالات جدی مطرح است.

روابط سیاسی و دیپلماسی علمی در انتقال این نوع فناوری از کشورهای هم‌راستای سیاسی مهم‌ترین عامل جذب همین حداقل‌های تکنولوژیک است. این جذب تکنولوژیک چه در زمینه غیرنظامی و چه در زمینه نظامی سبب شد تا سطح امنیت ملی کشور رشد قابل‌توجهی را تجربه کند. عدم وابستگی نظامی و غیرنظامی در فناوری‌های مهم شاید مهم‌ترین محصول این عملکرد باشد.

۲.۱.۳. انتقال فناوری توسط ایران

جمهوری اسلامی ایران در روابط خود با کشورهای دوست و هم‌راستا همواره اعلام کرده که حاضر است فناوری‌هایی که در اختیار دارد را به آن‌ها منتقل کند. این امر زمینه بسیار مهمی برای روابط ۲ جانبه با کشورهای دوست، به ویژه در آفریقا و آمریکای لاتین بوده است. بعضی از این فناوری‌ها بسیار ساده است، مانند کارخانه شیر پاستوریزه که توسط ایران در ونزوئلا افتتاح شد. نکته قابل‌توجه این است که ونزوئلا علیرغم داشتن روابط خوب با غرب و داشتن درآمد نفتی کافی، حتی از داشتن چنین فناوری‌های ساده‌ای محروم بود و به همین دلیل برای بسیاری از کشورهای جهان بهره بردن از این انتقال فناوری دارای مزیت است.

وجه دیگر انتقال فناوری، انتقال فناوری نظامی است. به دلیل انحصار بالای موجود در بازار کالاهای تسلیحاتی، اعضای باشگاه صادرکنندگان سلاح به هیچ وجه تمایلی به ورود بازیگر جدید به عرصه صادرات سلاح ندارند و شاید به همین دلیل در اولین قطعنامه‌های تحریم ایران در شورای امنیت، صادرات سلاح توسط ایران ممنوع شد. در حالی که ایران متهم بود که قصد دارد بمب بسازد و برای ساخت بمب واردات سلاح موضوعیت دارد نه صادرات

۳.۳. مشکلات کنونی دیپلماسی علمی کشور

در ابتدا ذکر این نکته ضروری است که مطالبی که در ادامه مطرح می‌شود به معنای نفی تلاش‌های فراوان انجام‌شده نیست، بلکه با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های فراوان کشور در این حوزه، دلایل عدم استفاده کامل از این توان را مدنظر دارد. یکی از ابتدایی‌ترین مشکلات حوزه دیپلماسی علمی کشور عدم آشنایی مدیران اجرایی با معنا و ضرورت‌های آن جهت پیشبرد اهداف تعیین‌شده در اسناد است. بسیاری از مدیران این حوزه، دیپلماسی علمی را امری غیرضروری، ترفنی، هزینه‌بر و بی‌فایده می‌دانند که به سفرهای خارجی تفریحی منجر می‌شود، در حالی که در دنیا از این کار درآمد و فایده کسب می‌کنند. آشنایی با فواید و منافع این حوزه نیازمند آموزش است و نباید این موضوع را نادیده گرفت. تجربه بعضی از دانشگاه‌ها در برگزاری چنین دوره‌هایی بسیار مفید و قابل استفاده است.

مشکل دیگر این حوزه نگاه قدیمی و بسته به تبادلات علمی و فناوری است. در حال حاضر بسیاری از پروژه‌های بزرگ دنیا به صورت مشترک و با همکاری گروه‌های مختلف علمی پیش می‌رود و شکل سنتی و بوروکراتیک کار موانع فراوانی ایجاد کرده است که باید با تغییر نگاه به این حوزه آن موانع رفع شود. نداشتن متولی مشخص برای پیشبرد فعالیت‌های مختلف دیپلماسی علمی از دیگر مشکلات موجود است. بعضی اقدامات در این حوزه به سبب عدم وجود نهاد یا دستگاه متولی متوقف مانده و پیگیری نمی‌شود.

مشکل دیگر، نبود هماهنگی میان نهادهای متعدد مشغول فعالیت در این حوزه است. حداقل ۸ نهاد در حوزه دیپلماسی علمی مسئولیت مستقیم دارند

و بعضی نهادها که مسئولیت مستقیمی ندارند به سبب تداخل وظایف در این کار درگیر می‌شوند و همین مسئله سبب شده تا مشکلات پیچیده‌تر شده و لاینحل باقی بماند.

در این موضوع، وزارت علوم، وزارت بهداشت و دانشگاه‌های تابعه این ۲ وزارتخانه به عنوان کارگزار و متولی اجرای دیپلماسی علمی فعالیت می‌کنند، معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری به عنوان هدایت‌کننده و متولی پیشبرد دیپلماسی علمی وظایفی دارد و وزارت خارجه به عنوان دستگاه متولی دیپلماسی اقدامات تسهیل‌کننده متعددی باید انجام دهد. حتی بخش‌هایی از نیروی انتظامی مانند پلیس گذرنامه وظایفی در این حوزه بر عهده دارند. هماهنگی این دستگاه‌ها بسیار مهم است که اکنون انجام نمی‌شود.

نکته مهم آخری که اینجا باید ذکر شود، قوانین و مقرراتی است که باید تغییر کند. یکی از آن‌ها قوانین و مقررات اقامت، تابعیت، کار و ویزاست که باید با توجه به شرایط جدید زیست جهانی تغییرات مناسبی را تجربه کند.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله سعی شد تا به این سؤال پاسخ داده شود که جایگاه دیپلماسی علمی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی چیست. به این منظور و بررسی فرضیه مقاله، پس از ارائه دیپلماسی مسیر ۲ به عنوان چارچوب نظری، سعی شد دیپلماسی علمی با توجه به نگاه این مقاله تعریف شده و سابقه تاریخی استفاده از آن نیز اشاره شود. پس از آن رابطه دیپلماسی علمی و امنیت اشاره شد.

اولویت بررسی‌های خود قرار دهند.

تغییر آیین‌نامه‌های داخلی وزارت علوم و وزارت بهداشت جهت تشویق استادان و دانشجویان به فعالیت بیشتر در حوزه همکاری‌های هدفمند خارجی جهت تأمین منافع کشور

قائل شدن امتیازات قابل توجه برای دانشگاه‌ها و مؤسساتی که تعداد بیشتر دانشجو و استاد خارجی را جذب می‌کنند.

و در آخر برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی جهت آشنایی با این موضوع به صورت علمی، چراکه دیپلماسی علمی یک موضوع تخصصی است و انجام و پیشبرد آن نیازمند فعالیت هدفمند مبتنی بر دانش روز دنیا در این خصوص است.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

همه اصول اخلاق پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

حامی مالی

این تحقیق هیچ کمک مالی از سازمان‌های تأمین مالی در بخش‌های عمومی، تجاری یا غیر انتفاعی دریافت نکرد.

پس از آن به دیپلماسی علمی در جمهوری اسلامی پرداخته شد. نتایج کار نشان می‌دهد عملکرد ۴۰ ساله جمهوری اسلامی در گسترش روابط سیاسی مستحکم با کشورهای دوست، محصول به‌کارگیری دیپلماسی علمی بوده و این توان با توجه به گسترش علم در جامعه ایران و به ویژه پیشرفت در فناوری‌های پیشرو در آینده نزدیک رو به افزایش خواهد گذاشت.

۱.۵. پیشنهاداتی برای بهبود دیپلماسی علمی در دولت سیزدهم

دولت سیزدهم یکی از اهداف سیاست خارجی خود را در زبان رئیس‌جمهور، وزیر امور خارجه و وزیر علوم بهبود قابل توجه دیپلماسی علمی ذکر کرده که جهت دستیابی به آن چند راهکار پیشنهاد می‌شود:

طراحی نقشه جامع تعاملات علمی بین‌المللی کشور و تعیین کشورهای هدف و موضوعاتی که باید کار با آن‌ها در اولویت باشد. این کار سبب تمرکز منابع و جلوگیری از هدررفت انرژی‌ها و رسیدن به اهداف می‌شود. برای مثال، کشور آلمان به عنوان یکی از کشورهای پیشرو در این حوزه، برای هر کشوری مزیتی که مورد نیاز آلمان است، در نظر گرفته و برای ایران هم همکاری در حوزه باستان‌شناسی را حمایت می‌کنند. این کار توسط کشور ما هم ضروری است.

ایجاد کارگروهی جهت ایجاد هماهنگی میان دستگاه‌های متعدد مسئول در این حوزه با اختیارات لازم که بتواند کارها را به پیش برد.

تغییر قوانین مورد نیاز، البته طرحی در مجلس شورای اسلامی در این خصوص درباره تغییر اساسی قوانین تابعیت، اقامت و مهاجرت در جریان است که از نمایندگان محترم مردم انتظار می‌رسد آن را در

منابع فارسی

۱۰۶۴

میرحسینی، س. ع. و محمدی دوستدار، ح. (۱۳۹۳).
دیپلماسی علمی به مثابه قدرت نرم. *دو فصلنامه مطالعات
قدرت نرم*، ۱(۱)، ۱۴۷-۱۲۷.

نویان، س. م. (۱۳۸۲). علم‌گرایی. *رواق اندیشه*، ۱۸، ۲۷-۴۸.

ادیب، پ. (۱۳۹۴). مروری بر زندگی‌نامه آلبرت انیشتین؛
نابغه‌ای که در کودکی «کند ذهن» لقب گرفته بود.

ارغوانی پیرسلامی، ف. و پیرانخو، س. (۱۳۹۶). تحول فناوری
موشکی و راهبرد دفاعی امنیتی جمهوری اسلامی ایران.
فصلنامه راهبرد، ۲۶(۸۳)، ۷۴-۵۱.

امینی، آ. (۱۳۸۷). تبیین بحران هسته‌ای ایران از منظر
رویکردهای رئالیستی و نئورئالیستی. *فصلنامه مطالعات
سیاسی*، ۱(۱)، ۹۵-۱۰۴.

اتاق شیشه‌ای خبر. (۱۳۹۵). چه کسی گاز سمی را اختراع
کرد؟

دیپلماسی ایرانی. (۱۳۹۲). تأثیر روابط فرهنگی در تلطیف
روابط بین کشورها.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۶). *قانون
برنامه ششم توسعه*. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس
شورای اسلامی.

حبیب‌اللهی، م.، امام جمعه‌زاده، س. ج. و مسعودنیا، ح.
(۱۳۹۷). *اوباما و تداوم سیاست خارجی در قبال مصر*.
فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۱(۴۳)، ۷۱-۴۹.

دهشیری، م. ر. و طاهری، م. (۱۳۹۵). نقش و جایگاه آموزش
عالی در دیپلماسی فرهنگی ایالات متحده آمریکا: با تأکید بر
عملکرد آن در قبال ایران. *فصلنامه تخصصی علوم سیاسی*،
۱۲(۳۶)، ۹۸-۶۱.

سلیمانی، غ. و دهقانی فیروزآبادی، س. ج. (۱۳۹۳). *ابعاد
معنایی و نهادی تصمیم‌گیری در سیاست خارجی جمهوری
اسلامی ایران*. *پژوهش سیاست نظری*، ۱۶، ۱۰۰-۷۱.

رامونه، ا. (۱۳۹۶). ۵ قرن استعمار.

صنیع اجلال، م. (۱۳۹۶). *دیپلماسی علم و فناوری: راهبردی
نو در توسعه کشورهای اسلامی*. *فصلنامه مطالعات سیاسی
جهان اسلام*، ۶(۳)، ۲۱۵-۱۹۳.

فیروزآبادی، م. (۱۳۹۰). *بررسی مفهومی دیپلماسی علم و
فناوری و ترسیم وضع موجود آن در جمهوری اسلامی ایران*.
تهران: معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری.

کولایی، ا. و عزیزی، ح. (۱۳۹۶). *دیپلماسی علمی ایران در
روابط با گرجستان*. *فصلنامه سیاست*، ۴۷(۴)، ۴۵-۱۰۴۵.

References

- Adib, P. (2015). [A review of Albert Einstein's biography; A genius who was nicknamed "slow-minded" as a child (Persian)]. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Amini, R. (2008). [Explaining Iran's nuclear crisis from the perspective of realist and neorealist approaches; Dimensions and approaches (Persian)]. *Journal of Political Studies, 1*, 95-104. [\[Link\]](#)
- Arghavani Pirsalami, F., & Pirankhah, S. (2017). [Evolution of missile technology and defense-security strategy of the Islamic Republic of Iran (Persian)]. *Rahbord Journal, 26*(83), 51-74. [\[Link\]](#)
- Bohmelt, T. (2010). The effectiveness of tracks of diplomacy strategies in third-party interventions. *Journal of Peace Research, 47*(2), 167-178. [\[DOI:10.1177/0022343309356488\]](#)
- Dehshiri, M. R., & Taheri, M. (2016). [The role of higher education in US cultural diplomacy: Emphasis on performance in Iran (Persian)]. *Political Science Quarterly, 12*(36), 61-98. [\[Link\]](#)
- Firouzabadi, M. (2011). [Conceptual examination of science and technology diplomacy and its current situation in the Islamic Republic of Iran (Persian)]. Tehran: Vice-Presidency for Science and Technology. [\[Link\]](#)
- Gaš, A. P. (2012). From cold war to warm relations: Fertile ground for science diplomacy in Central Asia. *Science & Diplomacy, 1*(1), 1-7. [\[Link\]](#)
- Habibolahi, M., Emam Jomeh Zadeh, S. J., & Masoudnia, H. (2018). [Obama and the continuity of America's foreign policy toward Egypt (Persian)]. *Studies of International Relations Journal, 11*(43), 49-71. [\[Link\]](#)
- Iranin Diplomacy. (2013). [The influence of cultural relations in smoothing relations between countries (Persian)]. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic of Iran. (2017). [Law of the 6th five-year economic, social and cultural development plan of the Islamic Republic of Iran (Persian)]. Tehran: Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic of Iran. [\[Link\]](#)
- International Thermonuclear Experimental Reactor (ITER). (2018). what is ITER? Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Koppelman, B., Day, N., Davison, N., Elliott, T., & Wilsdon, J. (2010). *New frontiers in science diplomacy: Navigating the changing balance of power*. London: The Royal Society. [\[Link\]](#)
- kolace, E., & Azizi, H. (2018). [External factors affecting Iran-Georgia relations(Persian)]. *Politics Quarterly, 47*(4), 1045-1064. [\[Link\]](#)
- Mapendere, J. (2005). Track one and a half diplomacy and the complementarity of tracks. *Culture of Peace Online Journal, 2*(1), 66-81. [\[Link\]](#)
- Mirhosseini, S. A., & Mohamadi, H. (2015). [Scientific diplomacy as soft power (Persian)]. *Journal of Soft Power Studies, 4*(11), 127-147. [\[Link\]](#)
- Montville, J. V. (1990). The arrow and the olive branch: A case for track two diplomacy. In J. V. Montville, V. Volkan, & D. A. Julius (Editors). *The psychodynamic of international relations: Unofficial diplomacy at work* (pp. 161-175). Massachusetts: Lexington Books. [\[Link\]](#)
- Nan, S. A. (2003). Track I diplomacy. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Nabavian, S. M. (2003). [Scientism (Persian)]. *Ravagh-e Andishe, 18*, 27-48. [\[Link\]](#)
- SJR official site. (2022). Scimago Journal & Country Rank. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Ramone, I. (2017). [Five centuries of colonialism (Persian)]. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Shafa News. (2017). [Who invented poison gas? (Persian)]. Retrieved from: [\[Link\]](#)
- Soleymani, Gh., & Dehghani Firoozabadi, S. J. (2014). [Semantic and structural dimensions of decision-making in Islamic Republic of Iran' foreign policy (Persian)]. *Pizhishk-I Siyasat-I Nazari, 16*, 71-100. [\[Link\]](#)
- Ruffini, P. B. (2015). *Science and diplomacy : A new dimension of international relations*. New York: Springer International Publishing. [\[Link\]](#)
- Sani Ejlal, M. (2017). [Science and technology diplomacy: New strategy for development in Islamic Countries (Persian)]. *Political Studies of Islamic World, 6*(3), 193-215. [\[Link\]](#)

Stocker, T. F., Qin, D., Plattner, G., Tignor, M., Allen, S. K., & Boschung, J., et al. (2013). *Climate change 2013: The physical science basis. Contribution of working group I to the fifth assessment report of IPCC the intergovernmental panel on climate change*. Cambridge: Cambridge University Press. [DOI:10.1017/CBO9781107415324]

The New York Times. (2009). Obama's speech in Cairo. Retrieved from: [Link]

United Nations. (1964). *Vienna Convention on diplomatic relations*. New York: United Nations. [Link]

Wallin, Matthew R. (2010). *Science diplomacy and prevention of conflict*. Paper presented at: Proceedings of the USC Center on Public Diplomacy Conference, California, US, 4-5 February 2010. [Link]